

MODERSMÅLET I, PROVET I TEXTKOMPETENS 12.2.2016 BESKRIVNING AV GODA SVAR

De beskrivningar av svarens innehåll och poängsättningar som ges här är inte bindande för studentexamensnämndens bedömning. Censorerna beslutar om de kriterier som används i den slutgiltiga bedömningen.

Beskrivningen av svaren i textkompetensprovet gäller endast innehållet i ett gott svar. Övrigt som bör beaktas vid bedömningen har beskrivits i de bedömningskriterier som ingår i studentexamensnämndens föreskrifter för provet i modersmålet.

www.ylioppilastutkinto.fi/images/sivuston_tiedostot/Ohjeet/Koekohtaiset/sv_foreskrifter_modersmalet.pdf

Uppgift 1

Novellens händelser äger rum under ett ögonblick under pågående krig. Novellen innehåller samtidigt flera tidsplan. Tiden ger berättelsen struktur och driver händelsernas gång. Man kan bl.a. närma sig tidens roll i novellen utgående från följande perspektiv:

- krigstid, Spanien som historisk miljö, molnig dag, påskdag, vår
- ett kort möte vid bron
- hänvisningar till olika tidsplan (det förflutna, nuet, framtiden)
- språkets tidsformer (huvudsakligen preteritum och presens).

Novellen beskriver ett ögonblick då den gamle mannen och novellens berättarjag träffas och för en diskussion vid bron. Det är påskdag och det pågår en evakuering av civila.

Tiden kommer bl.a. till uttryck i språkets tidsformer. Berättelsen återges huvudsakligen i preteritum som en rapport om händelser som ägt rum. I dialogen växlar tidsformerna. Mötet mellan berättaren och den gamle mannen drar ut på händelseförloppet och den berättade tiden. Berättarjaget är närvarande i händelsernas centrum och gör iakttagelser om situationen. Den gamle mannens berättelse rör sig i det förflutna, nuet och framtiden. Han erinrar sig det liv han lämnat bakom sig i staden San Carlos, han sörjer över sina djurs öden och orkar inte fortsätta färden. Framtiden ter sig osäker för både berättarjaget och den gamle mannen.

Tidens roll i novellen kan tolkas på olika sätt. Beträffande den gamle mannen kan tiden tolkas som slutet på en livstid eller hel tidsperiod ("Detta och så att katter klarar sig på egen hand var det enda lyckosamma som återstod för denne gamle man."). Huvudpersonernas åldrar kan också tolkas metaforiskt: den gamle mannen och hans livsstil representerar det förflutna, medan den unge mannen representerar en okänd framtid. Tidpunkten för händelserna, påskdagen, kan ha kopplingar till offer och lidande.

1–2 poäng:

I svaret ingår ytliga iakttagelser framför allt med fokus på tidens roll i händelseförloppet.

3–4 poäng:

I svaret betraktas tidens uttryck i novellen ur flera synvinklar.

5–6 poäng:

Analysen av tidens roll ger upphov till en tillförlitlig och motiverad tolkning av novellen.

Uppgift 2

Överbefälhavarens dagorder N:o 34 är ett tal som överbefälhavaren för armén, marskalk Mannerheim höll 14.3.1940. I talet används flera medel som gör talet effektivt. Retoriken i talet vädjar till åhörarnas fosterländska känslor, innehållet är ett uttryck för överbefälhavarens auktoritet och det bygger samtidigt upp en gemensam förståelse för det som hänt (pathos, ethos, logos). I talet kan man skönja flera retoriska och argumentativa medel som förstärker dess effektivitet. I ett gott svar kan man bl.a. lyfta fram följande saker:

I talet finns flera uttryck för tilltal samt några utrop. Genom tilltalet nämner Mannerheim olika målgrupper och riktar samtidigt talet till dem. De tilltalade karaktäriseras med värdeomdömen, t.ex. "Soldater av Finlands ärorika armé!" Uttrycken för tilltal innehåller också vädjanden och tacksägelser riktade till åhörarna.

Motsättningarna effektiverar talet. Det talas bl.a. om krig och fred, natt och dag, det lilla landet och den stora fienden, om oss och de andra. I dagordern tackar Mannerheim också Sverige och västländerna för militärhjälp, samtidigt som han kritiserar grannländernas insatser genom att antyda att deras fega och själviska attityd hindrade hjälpinsatser.

Den högravande stilen och ordvalen som vädjar till de gemensamma värdena och upplevelserna förstärker talets högtidlighet och vi-anda, t.ex. genom ordval som "ärorik", "ädel", "heligt", "stråla", "hjältedåd".

I talet används upprepning och hopning. Både den egna arméns och hemmafrontens strävanden och uppoffringar räknas upp i högtflygande uppräkningslistor. Meriter radas på olika sätt upp efter varandra. Uppprepningar av uttryck och andra syntaktiska strukturer används också som ett medel för pathos – för att vädja till åhörarnas känslor.

1–2 poäng:

Svaret innehåller enskilda iakttagelser om de medel som används för att göra talet effektivt.

3–4 poäng:

I svaret kopplas iakttagelserna om de medel som gör talet effektivt ihop med talets syften.

5–6 poäng:

I svaret kontextualiseras medlen som gör talet effektivt: vem talar, hur, när, till vem och varför?

Uppgift 3

Både i Hemingways novell och i Mannerheims dagorder behandlas förluster. I dagordern kommer militärledningens perspektiv på förlusterna till uttryck, medan Hemingways novell beskriver förlusterna med skönlitterära medel. Mannerheim talar till hela folket efter att kriget upphört. I Hemingways novell skildras händelserna som om kriget fortfarande pågick.

I båda texterna uppfattas kriget som en faktor som stör människornas liv. I båda texterna talas det om förluster som drabbar befolkningen. I Mannerheims tal nämns bl.a. följande förluster:

- dödsoffer (egna och fiende)
- hemmet, hembygden, en del av fosterlandet
- det man åstadkommit, materiella förluster
- arbetsförmågan.

I Mannerheims dagorder vänds förlusterna till segrar eftersom kriget i hans tal framstår som ett slags ädel tävling som kräver uppoffringar. I talet tröstar och tackar Mannerheim de personer och grupper som drabbats av förluster. Förlusterna ses som heroiska insatser och de utgör en del av priset för fred.

Hemingway talar om förluster genom den gamle mannens berättelse. Den unge soldaten som fungerar som berättare i novellen intervjuar den gamle mannen som anländer till bron och berättar om sin bakgrund. Den gamle mannens förluster är bl.a.:

- två getter, en katt och fyra par duvor (som var som en familj för mannen)
- hemmet och hembygden
- livskraften (mannen är utmattad)
- livsstilen och livsuppgiften.

Den sista meningen i novellen avslöjar att även om den gamle mannen förlorat nästan allt finns det kvar en gnutta hopp: att katten kanske klarar sig utan honom.

Den centrala skillnaden mellan texterna är att individerna och de som uppoffrat och förlorat i Mannerheims tal är hjältar, som bidragit till en moralisk seger, medan förlusten i Hemingways text är närmast total: man vinner ingenting genom förlusterna.

1–2 poäng:

I svaret uppräknas närmast konkreta förluster.

3–4 poäng:

I svaret ingår iakttagelser och slutsatser om skillnaderna och likheterna i beskrivningarna av förluster i de två texterna.

5–6 poäng:

I svaret jämförs de två sätten att tala om förluster med beaktande av textgenre och kontext.

Uppgift 4

I de två omslagen förekommer både bild och text, d.v.s. två grundläggande element i marknadsföring. De skapar föreställningar om produkterna samt om personerna som böckerna handlar om, de väcker uppmärksamhet och försöker få den potentiella köparen att köpa och läsa boken. På omslagen till de två böckerna ges vissa basuppgifter: verkets titel, förläggare och en bild på personen som beskrivs i biografien. Boken om Elisabeth Rehn är skriven av Johanna Vesikallio, medan Eva Wahlström är upphovsman till sin egen bok. Det finns både likheter och skillnader mellan de två omslagen.

Bilderna

- En närbild av ansiktet pryder framsidan på båda böckerna. Ett bekant och tilltalande utseende säljer och används här som ett medel för marknadsföringen.
- Bildernas detaljer vittnar om de exceptionella, konventionellt maskulina verksamhetsområden där kvinnorna verkat. Ovanliga historier säljer.
- Böckerna säljs med föreställningar om mod och vikten av att gå sin egen väg.
- Böckerna är riktade till målgrupper i olika åldrar och med olika intressen.

Texten

- Texten på baksidan av de båda böckerna har som syfte att locka den potentiella köparen att köpa och läsa boken. Böckerna säljs genom löften om hjältesagor, spänning, kärlek, förluster och avslöjanden.
- Genom citat förstärks bilden av modiga personer som talar direkt till läsaren. Citaten vittnar om starkt självförtroende.
- Texten på bakpärmen förstärker i båda fallen föreställningarna om modiga och spännande människor.

1–2 poäng:

Svaret innehåller iakttagelser om hur bild och text används, men iakttagelserna kopplas inte nödvändigtvis ihop med marknadsföringen av boken.

3–4 poäng:

I svaret behandlas likheterna och skillnaderna i marknadsföringen av de två böckerna på ett strukturerat sätt.

5–6 poäng:

Iakttagelserna och jämförelserna görs med fokus på marknadsföring och kopplas t.ex. ihop med målgrupper eller andra kontextuella aspekter.

Uppgift 5

De tre textutdragen är översättningar från engelska till nynorska, bokmål och danska. Nynorska och bokmål är de två officiella skriftspråksformerna i Norge. Ett gott svar kan byggas upp genom iakttagelser och jämförelser mellan de tre texterna, men även genom jämförelser i förhållande till t.ex. svenska språket. Utdragen innehåller flera språkliga drag som man kan ta fasta på i sitt svar och som kännetecknar de tre språken.

Nynorska (utdrag från kapitel 1 "Eit uventa gjestebod" ur *Hobbiten eller Ditut og attende*):

- diftonger (meinte, skein, meiner, beina)
- pronomen (eg, meg, deg)
- kva (jfr hva i bokmål)
- ikkje (jfr ikke i de två övriga texterna)
- p, t, k / b, d, g (pipe, nokon, jfr pibe, nogen)
- karaktäristiska ordformer (sola)
- inslag som påminner om våra finlandssvenska dialekter (kva, ein)

Bokmål (utdrag från kapitel 1 "Et uventet selskap" ur *Hobbiten eller Fram og tilbake igjen*):

- pronomen (jeg, meg, deg)
- hva, hverdagslige (jfr kva i nynorska)
- färre diftonger än i den nynorska texten (mener jfr meiner)
- p, t, k / b, d, g (pipe, jfr pibe)
- ikke (jfr ikkje i nynorska)
- påminner på vissa punkter om danska och på andra punkter om nynorska

Danska (utdrag från kapitel 1 "Et uventet selskab" ur *Hobbiten eller Ud och hjem igen*):

- pronomen (jeg jfr eg i den nynorska texten och jeg i den danska texten)
- hvad (jfr kva i nynorska)
- p, t, k / b, d, g (selskab, pibe, udkik, meget)
- ikke (jfr ikkje i nynorska)
- påminner på vissa punkter om bokmål

1–2 poäng:

Examinanden kan identifiera språket i de tre texterna och kan motivera det med enstaka exempel.

3–4 poäng:

Examinanden kan motivera sina svar med centrala exempel och jämförelser.

5–6 poäng:

Examinanden kan motivera sina svar med centrala och välvalda exempel, relevanta jämförelser samt lingvistiska termer (t.ex. diftong, pronomen, dialekt).